

ارزیابی سیلابس درسی رشته شهرسازی در مقطع کارشناسی^۱

سید حسین بحرینی (استاد گروه شهرسازی دانشگاه تهران)

Email: hbahrain@ut.ac.ir

الهام فلاح منشادی (دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه تهران)

Email: efallah@ut.ac.ir

چکیده:

آموزش شهرسازی از سه مولفه اصلی دانش، مهارت‌ها و ارزش‌ها تشکیل شده‌است. دانش شهرسازی شامل مجموعه‌ای از علوم اجتماعی، کالبدی - فضایی، اقتصادی، زیست محیطی و ... است که انتظار می‌رود یک کارشناس شهرسازی در طول دوره آموزشی خود فراگیرد. هدف از انجام این تحقیق ارزیابی دروس اصلی مقطع کارشناسی شهرسازی با مقایسه تطبیقی اهمیت دروس تدریس شده در ایران با سیلابس درسی مقطع کارشناسی شهرسازی در ۱۰ دانشگاه برتر در کشورهای مختلف می‌باشد. در این مقاله ابتدا دانش مورد نیاز برای آموزش در رشته شهرسازی معرفی شده، در ادامه بر اساس نظر سه گروه دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید رشته شهرسازی اهمیت هر درس در قالب تکمیل مجموعاً ۳۱۲ پرسشنامه که در ۱۱ دانشگاه در سراسر ایران تکمیل شده (شامل ۱۵۴ پرسشنامه دانشجویان، ۹۲ پرسشنامه فارغ‌التحصیلان، ۶۶ پرسشنامه اساتدان) مشخص گردیده است، سپس با استفاده از جستجوی اینترنتی و مراجعه به سایت ۱۰ دانشگاه مختلف که مقطع کارشناسی شهرسازی را ارائه می‌دهند، بررسی گردیده که هر درس در چند دانشگاه (از مجموع ۱۰ دانشگاه مورد بررسی) تدریس می‌شود. در نهایت سطح اهمیت هر درس از دیدگاه پرسش‌شوندگان در ایران با اهمیت درس در سطح جهان (مقایسه با تعداد دانشگاه‌هایی که آن درس را ارائه می‌دهند) مقایسه گردیده است. بررسی سیلابس درسی دانشگاه‌های مطرح در سطح جهان در مقطع کارشناسی نشان می‌دهد که دروس اساسی مستخرج از مبانی نظری عمدتاً در دانشگاه‌های جهان تدریس می‌شود. عمده این دروس در سیلابس درسی مقطع کارشناسی شهرسازی در ایران نیز وجود دارد. دو تفاوت عمده تأکید بر درس محیط زیست و مباحث اجتماعی است که از نظر ایرانیان دارای اهمیت کمتری است در صورتیکه در همه دانشگاه‌های بررسی شده تدریس می‌شود که نشان‌دهنده اهمیت موضوع می‌باشد.

کلمات کلیدی

آموزش شهرسازی، سیلابس درسی، مقایسه تطبیقی، مقطع کارشناسی

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم فلاح منشادی با عنوان "ارزیابی محتوای آموزش شهرسازی در ایران با تأکید بر مقطع کارشناسی" می‌باشد.

۱. مقدمه

آموزش عالی به طور کلی با توجه به افزایش تعداد دانشجویان، تغییر ساختار اقتصاد جهانی با جایگزینی دانش به جای منابع طبیعی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی، رقابت دانشگاه‌ها برای جذب دانشجو، و جهانی شدن و مرگ فاصله‌ها اهمیت زیادی یافته است (Hambleton, 2006, ص. ۱۰۸). آموزش شهرسازی نیز از این قاعده مستثنی نیست. مضاف بر اینکه با توجه به رشد شهرنشینی و پیچیده تر شدن مسائل شهری تقاضا برای خدمات شهرسازی بیشتر شده و به دنبال آن آموزش شهرسازی اهمیت بیشتری یافته است (Myers & Banerjee, 2007).

محتوای آموزشی شهرسازی از سه رکن اصلی دانش، مهارت و ارزش‌ها تشکیل شده است (Poxon, 2001). هدف از انجام تحقیق حاضر معرفی محتوای آموزش مناسب (دانش) برای آموزش شهرسازی بر اساس مبانی نظری و مقایسه تطبیقی اهمیت دروس ارائه شده در کشور با اهمیت دروس در سطح جهانی (با مقایسه تطبیقی سیلابس درسی مقطع کارشناسی در ۱۰ دانشگاه برتر جهان) می‌باشد. بنابراین تحقیق به سوالات زیر پاسخ می‌دهد:

- محتوای آموزشی (دانش) مناسب برای آموزش شهرسازان کدام است؟
- اهمیت هر کدام از دروس در سطح جهانی چه تفاوتی با ایران دارد؟

بدین منظور ابتدا بر اساس مبانی نظری مرتبط با آموزش شهرسازی دروس اصلی (دانش) که باید یک شهرساز فراگیرد معرفی شده، در ادامه بررسی گردیده که این درس در چند دانشگاه جهان تدریس می‌شود تا اهمیت این درس در سطح جهانی مشخص گردد و این عدد با اهمیت درس در ایران بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه مقایسه شده است.

۲. مبانی نظری

در ارتباط با دانش مورد نیاز شهرسازان دسته‌بندی‌های متفاوتی وجود دارد. در حالیکه اوزاوا و سلتز (Ozawa & Seltez, 1999) و الکساندر (Alexander E. R., 2007) دانش مورد نیاز شهرساز را به دو دسته دانش محتوایی و دانش رویه‌ای تقسیم می‌کنند، سویرینگ وایت و مایو (Swearing white & Mayo, 2005) دانش شهرسازی را به دانش بنیادی و دانش کاربردی تقسیم‌بندی می‌کنند و بنرجی (Banerjee, 1990) در ساختاری متفاوت سه گونه دانش محتوایی، انعکاسی^۲ و ابزاری^۳ معرفی می‌کند.

فریدمن دامنه محتوایی^۴ شهرسازی را ناحیه‌ای تعریف می‌کند که همه شهرسازان حرفه‌ای باید بدون توجه به تخصص‌شان در مورد آن دانش داشته باشند. این دانش شامل موضوعات زیر است: فرایند شهرنشینی، تغییر و رشد اقتصاد منطقه‌ای و بین منطقه‌ای، تفاوت و تغییر فرهنگی، تبدیل و تحول محیط طبیعی و کالبدی، و سیاستها و قدرتهای شهری و روستایی (Friedmann, 1996).

در حالیکه اوزاوا و سلتز (Ozawa & Seltez, 1999) بر دانش محتوایی شهرسازی برای حرفه تاکید دارند، ادوارز و بیتز بر دانش رویه‌ای تاکید داشته و می‌گویند «دانش هسته شهرسازی بیشتر از آنکه در مورد موضوعات محتوایی باشد درباره تفکر استراتژیک درباره آینده، تصمیم‌گیری، کار همکارانه برای حل مسائل است» (Edwards & Bates, 2011). فرانک نیز تاکید دارد که تئوری‌های شهرسازی (دانش شهرسازی) عمدتاً رویه محور بوده و بیشتر در برنامه تحصیلی که پروسه محور است ارائه می‌شود تا محتوا محور (Frank N., 2002).

² reflective

³ instrumental

⁴ substantive domain

بایر و همکاران مهم‌ترین موضوع در مورد آماده‌شدن برای شهرسازی داشتن تفکر کل‌نگر ۵ در مورد مسائل و مشکلات، دیدن همه ابعاد موضوع، و تشخیص چگونگی ارتباط موضوعات به شهر و محیط پیرامونی است و بهترین راه برای داشتن تفکر کل‌نگر درباره مسائل شهری و آینده شهرها آموختن در مورد زمینه‌های مختلف است. ادبیات به شهرسازان در مورد مردم و محیط آن‌ها می‌آموزد - و به طور قابل توجهی توانمندی‌های مهم خواندن را تقویت می‌کند. هنر و درک هنر به شهرسازان درکی از چگونگی ایجاد کیفیت‌های بصری (نور، رنگ و فرم) محیط کالبدی در شهرها ارائه می‌دهد. شهرسازان باید با طیف گسترده‌ای از مردم در اجتماع کار کنند. درک تنوع فرهنگ‌ها و تاریخ‌های زیرگروه‌های مختلف در جامعه آمادگی عالی برای شهرسازان است. تاریخ به شهرسازان درکی از گذشته می‌دهد، که به آنها برای پیش‌بینی اینکه چگونه اقدامات امروز بر آینده تاثیر می‌گذارد کمک می‌کند. مطالعات اجتماعی به دانشجویان درکی از سازمان‌های دولتی، تجاری و اجتماعی می‌دهد که شهرسازان در آن کار کرده و وجود آنها برای اجرای ایده‌های شهرسازان ضروری است. در نهایت، فهم علوم به شهرسازان درک روشن‌تری از ارتباط بین علت و معلول، احترام به تصمیم‌گیری براساس اطلاعات با کیفیت بالا، و درک نیروهای کالبدی و محیطی موثر بر شهرها - از علت سیل و زلزله تا تقاضای منابع در شهرها و تاثیر شهرها بر محیط طبیعی - می‌دهد (Bayer, Frank, & Valerius, 2010)

مطالعه‌ها و همکاران (Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970) نشان می‌دهد واحدهای پایه شامل تئوری شهرسازی، روش‌های برنامه‌ریزی و تکنیک‌های برنامه‌ریزی است. در بیشتر مدارس واحدهای پایه ۱/۳ تا ۲/۳ برنامه را تشکیل می‌دهد. مطالعه ادواردز و بیتز نیز نشان می‌دهد دروس پایه در سی دانشگاه مختلف شامل تاریخ، تئوری و عمل شهرسازی، اقتصاد شهری و عمومی، جنبه‌های قانونی شهرسازی، کارگاه یا آتلیه، روش‌های آمار، روش‌ها شامل GIS و برنامه‌ریزی فضایی، روش‌ها شامل سیاست‌ها، تحلیل برنامه‌ریزی، کارآموزی است (Edwards & Bates, 2011).

ساندرکاک دامنه شهرسازی را شامل شش فرایند کلان اجتماعی به نام‌های فرایند شهرنشینی، رشد و فرایندهای تغییر منطقه‌ای و بین منطقه‌ای، فرایند ساخت شهر، تغییرات و تفاوت‌های فرهنگی، تبدیل و تحول طبیعت، سیاست‌ها و اختیارات شهری می‌داند (Sandercock, 1999). اسچاستر پیشنهاد می‌دهد که هسته دوره برنامه‌ریزی حول پنج چیز شکل بگیرد: بحث‌ها و ادبیات تاریخی، نهادی، سیاسی/اقتصادی، بحث‌های کمی (Schuster, 1986).

جدول زیر به تفکیک دانش محتوایی و دانش رویه‌ای مورد نیاز شهرسازان بر اساس مطالعات گسترده در این حوزه را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱- دانش محتوایی مورد نیاز شهرساز بر اساس مبانی نظری

موضوعات کلان	جزئیات	منبع
جهانی شدن	بررسی اثرات جهانی شدن بر تغییر ساختار اقتصادی، مهاجرت، تخریب محیط زیست، ناپایداری، ارتباطات / جهانی شدن و توسعه پایدار / جهانی شدن اقتصاد، اتحادیه اروپا، رقابت بین شهری و بین منطقه‌ای	(Budge T. , 2009) ، (بحرینی & طبیبیان, ۱۳۸۶) ، (Auffrey & kayannis, 2005) ، (Gospodini & Romanos, 2001)

⁵ holistic

(Sandercock, 1999), (Friedmann, 1996), (Swearing white & Mayo, 2005), (Budge T., 2009), (Gospodini & Skayannis, 2005), (Banerjee, 1990), (Pivo, 1989), (Bayer, Frank, & Valerius, 2010), (Dalton L. C., 2001), (Poxon, 2001), (Pezzoli, K., & Howe, 2001)	بررسی مفاهیم اکولوژیکی / تنوع زیست / مدیریت تنوع محیطی / تئوری و عمل اکولوژیکی / برنامه‌ریزی زیست محیطی / ارزیابی زیست محیطی / تسکین و برنامه‌ریزی آسیب‌پذیری بلایا و آلودگی محیطی / ارزیابی زیست محیطی	محیط زیست
(Swearing white & Mayo, 2005), (Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970), (Budge T., 2009), (Pezzoli & Howe, 2001), (Gospodini & Skayannis, 2005), (Alexander, 2007), (Friedmann, 1996), (Bayer, Frank, & Valerius, 2010), (Banerjee, 1990)	برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی / فرایند رشد و تغییرات اقتصادی منطقه‌ای و بین منطقه‌ای / اقتصاد خرد پایه و کاربرد آن	اقتصاد
(Budge T., 2009), (Dalton L. C., 2001), (Pezzoli & Howe, 2001), (Gospodini & Skayannis, 2005), (Friedmann, 1996), (Bayer, Frank, & Valerius, 2010), (Banerjee, 1990), (Sandercock, 1999)	برنامه‌ریزی اجتماعی / جامعه‌شناسی / مردم‌شناسی / حمایت از تنوع بیشتر و چند فرهنگی	مباحث اجتماعی
(Swearing white & Mayo, 2005), (Budge T., 2009), (Gospodini & Skayannis, 2005), (LeGates, 2009)	برنامه‌ریزی پایداری	پایداری
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970), (Pezzoli & Howe, 2001), (Friedmann, 1996), (McIntyre, McNancy, Morgan, Rucci, & Sexsmith, 1997), (Banerjee, 1990), (Edwards & Bates, 2011)	تئوریهای برنامه‌ریزی	تئوری
(Schuster, 1986), (Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970), (Pezzoli & Howe, 2001), (Friedmann, 1996), (McIntyre, McNancy, Morgan, Rucci, & Sexsmith, 1997), (Klostermann, 1992), (Edwards & Bates, 2011)	تاریخ برنامه‌ریزی	تاریخ
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970), (Alexander, 2007), (Pivo, 1989)	ساختار سیستم شهری / دانش تکامل فرمهای شهری ... ناشی از نیروهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی / درک ساختار شهری، پویایی فضایی یک شهر	مورفولوژی شهری
(Alexander, 2007), (Gospodini & Skayannis, 2005), (Sandercock, 1999), (Friedmann, 1996)	آشنایی با فرایندهای توسعه / فرایند ساخت شهر و شهری شدن	فرایند شهرنشینی
(Bayer, Frank, & Valerius, 2010), (Banerjee, 1990)	جغرافیای شهری	جغرافیا
(Swearing white & Mayo, 2005), (Gospodini & Skayannis, 2005), (Budge T., 2009), (Alexander, 2007), (Friedmann, 1996), (Bayer, Frank, & Valerius, 2010), (Banerjee, 1990), (LeGates, 2009), (Pivo, 1989)	طراحی محیط و طراحی شهری	طراحی شهری
(Swearing white & Mayo, 2005), (Nutt, 2005)	قوانین شهرسازی شامل آشنایی با قوانین، دستورالعملها، سیاستها و	قوانین شهری

Susskind, & Retsinas, 1970). (Gospodini & Skayannis, 2005). (Budge T. , 2009) . (Alexander, 2007). (Pezzoli & Howe, 2001) . (Friedmann, 1996). (McIntyre, McNancy, Morgan, Rucci, & Sexsmith, 1997). (Poxon, 2001)	ساختارهای نهادی برای اجرا	
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970). (Budge T. , 2009) . (Alexander, 2007). (Friedmann, 1996) . (Pezzoli & Howe, 2001). (Dalton L. C., 2001) . (Burayidi, 1993). (LeGates, 2009). (Pivo, 1989) . (Banerjee, 1990)	برنامه‌ریزی کاربری زمین / آشنایی با ضوابط کاربری زمین شامل مهارت خواندن کد زونینگ و تفسیر کاربردهای متناظر آن	کاربری زمین
(Pezzoli & Howe, 2001). (Dalton L. C., 2001) . (Budge T. , 2009). (LeGates, 2009). (Pivo, 1989). (Friedmann, 1996)	برنامه‌ریزی حمل و نقل	حمل و نقل شهری
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970). (Pezzoli & Howe, 2001). (Dalton L. C., 2001). (Budge T. , 2009). (LeGates, 2009) . (Friedmann, 1996)	برنامه‌ریزی مسکن	مسکن
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970). (Faludi A. , 2002). (Alexander, 2007). (Bayer, Frank, & Valerius, 2010). (Sandercock, 1999). (Schuster, 1986)	مدیریت کلانشهری / حکمروایی شهری / سیاست	مدیریت شهری
(Gospodini & Skayannis, 2005). (Budge T. , 2009)	برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای	برنامه‌ریزی منطقه‌ای

جدول شماره ۲- دانش رویه‌ای مورد نیاز شهرساز بر اساس مبانی نظری

(Swearing white & Mayo, 2005) . (Gospodini & Skayannis, 2005) . (Budge T. , 2009) . (Pezzoli & Howe, 2001). (Alexander, 2007) . (Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970). (Kaufman & Simons, 1995)	GIS و مدیریت اطلاعات شهری / جوامع اطلاعاتی، تکنیک‌های تحلیل فضایی GIS, CAD	GIS
(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970). (Swearing white & Mayo, 2005). (Poxon, 2001). (Gospodini & Skayannis, 2005). (Alexander, 2007). (Pezzoli & Howe, 2001)	مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی شهری شامل ماهیت، هدف و روش برنامه‌ریزی / برنامه‌ریزی و توسعه شهری شامل آشنایی با اندرکنش برنامه‌ریزی، اجرا و بازارها و درک فرایند برنامه‌ریزی	فرایند برنامه‌ریزی

(Nutt, Susskind, & Retsinas, 1970) , (Pezzoli & Howe, 2001) , (Dalton L. C., 2001) ,(McIntyre, McNancy, Morgan, Rucci, & Sexsmith, 1997) ,(Alexander, 2007) ,(Schuster, 1986) ,(Faludi A. , 2002) ,(Friedmann, 1966) , (Edwards & Bates, 2011) , (Klostermann, 1992)	روش‌های و تکنیک‌های برنامه‌ریزی / مدل‌های کمی و کیفی / روش‌های ارزیابی / برنامه‌ریزی استراتژیک / آمار / رگرسیون خطی	روش‌های برنامه‌ریزی
--	---	---------------------

۳. روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه روش تحلیلی - توصیفی و ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات پرسشنامه و مقایسه تطبیقی بر اساس اطلاعات درج شده در سایت دانشگاه (سیلابس درسی مقطع کارشناسی) می‌باشد. در این تحقیق ابتدا بر اساس مبانی نظری محتوای آموزشی (دروس) لازم برای آموزش شهرسازی معرفی گردیده است. در ادامه با توجه به نظرات حاصل از نظرسنجی با استفاده از پرسشنامه اهمیت هر کدام از دروس موجود در سیلابس درسی مقطع کارشناسی مشخص گردیده است. سپس با بررسی دروس موجود در سیلابس درسی مقطع کارشناسی شهرسازی در ۱۰ دانشگاه مشخص گردیده که هر کدام از این دروس در چند دانشگاه تدریس می‌شود. در قسمت بحث و نتیجه‌گیری اهمیت هر درس در مقیاس جهانی با اهمیت درس در ایران مقایسه گردیده است. پرسشنامه توسط دانشجویان کارشناسی، دانش‌آموختگان و استادان رشته شهرسازی تکمیل شده‌است. از پرسش‌شوندگان درخواست گردیده که اهمیت هر درس کارشناسی شهرسازی از ۱ تا ۹ مشخص کنند و همچنین نشان دهند. پرسشنامه‌ها حداقل ۹۱ تا مهر ماه ۹۱ تکمیل گردیده‌است و ۷ داوطلب (دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد شهرسازی در دانشگاه تهران) با مصاحبه رودررو پرسشنامه‌ها را تکمیل نموده‌اند. ۱۱ دانشگاه که هم مدرک کارشناسی و هم مدرک کارشناسی‌ارشد شهرسازی را ارائه می‌دهند به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. مجموعاً ۳۱۲ پرسشنامه شامل ۱۵۴ پرسشنامه دانشجویان، ۹۲ پرسشنامه فارغ‌التحصیلان، ۶۶ پرسشنامه استادان تکمیل شده‌است.

بررسی اهمیت درس در سطح جهانی با بررسی سیلابس درسی ۱۰ دانشگاه برتر بررسی گردیده است. مسئله مهم در انتخاب دانشگاه‌ها امکان دسترسی به جزئیات سیلابس آموزشی در مقطع کارشناسی شهرسازی بوده و تلاش گردیده که دانشگاه‌ها با تنوع جغرافیایی انتخاب شوند که تنها نمایانگر یک گروه خاص نباشد. به تفکیک مشخص گردیده است که هر درس در کدام دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. در مرحله نهایی مقایسه تطبیقی بین اهمیت درس در ایران (بر اساس پرسشنامه) و در سطح جهانی (بر اساس تعداد دانشگاه‌های ارائه‌کننده درس) صورت گرفته و تفاوت‌ها و شباهت‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

۴. یافته‌های تحقیق

به منظور ارزیابی محتوای آموزش شهرسازی در مقطع کارشناسی از دو ابزار پرسشنامه و مقایسه تطبیقی سیلابس درسی در دانشگاه‌های مطرح صورت گرفته است.

به منظور مقایسه تطبیقی سیلابس درسی مقطع کارشناسی شهرسازی با سیلابس درسی ۱۰ دانشگاه مطرح شهرسازی مقایسه گردیده است. بر اساس مبانی نظری دانش مورد نیاز شهرسازان در دو بخش دانش محتوایی و دانش رویه ای مطرح گردید و دانش مورد نیاز در جدول شماره ۱ و ۲ ارائه گردید. در این قسمت این موضوع مورد بررسی قرار گرفته که هر کدام از دروس شهرسازی در کدام دانشگاه‌ها در مقطع کارشناسی ارائه می‌شود و اینکه آیا در ایران هم این دانش جزء سیلابس درسی هست یا خیر؟ و اگر چنین است از نظر پرسش‌شوندگان چه مقدار اهمیت داشته‌است؟ جدول زیر نتیجه این کار را به طور خلاصه نشان می‌دهد:

جدول شماره ۳- مقایسه تطبیقی سیلابس درسی مقطع کارشناسی در ۱۰ دانشگاه جهان

موضوعات کلان	Wisconsin	Berkeley	METU	UCLA	Canberra	Cardif	Rutgers	UCN	Portland	Sanjose	مجموع (از ۱۰ دانشگاه)	امتیاز در ایران (از ۹ امتیاز)
موضوعات محتوایی												
جهانی شدن	✓	✓		✓		✓		✓			5	×
محیط زیست	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10	✓
اقتصاد	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		9	✓
مباحث اجتماعی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10	✓
پایداری	✓	✓		✓	✓			✓	✓		6	×
تئوری برنامه‌ریزی	✓	✓	✓	✓	✓						6	×
تاریخ	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		7	✓
مورفولوژی شهری	✓	✓								✓	3	×
فرایند شهرنشینی	✓	✓	✓	✓				✓			5	✓
جغرافیا			✓								1	✓
طراحی شهری	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		8	✓
قوانین شهری		✓	✓	✓	✓			✓	✓		6	✓
کاربری زمین		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	6	×
حمل و نقل		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		7	✓
مسکن	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		8	✓
مدیریت شهری	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	8	✓
برنامه‌ریزی منطقه‌ای	✓	✓	✓	✓	✓					✓	6	✓
حفاظت تاریخی	✓		✓	✓		✓			✓		6	✓
موضوعات رویه ای												
GIS	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	8	✓
فرایند برنامه‌ریزی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		9	✓

6.82	✓	4					✓		✓	✓	✓	روش‌های برنامه‌ریزی
7.56	✓	5				✓	✓	✓	✓	✓		روش تحقیق
5.95	✓	5				✓		✓	✓	✓	✓	آمار و ریاضیات

۵. بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این تحقیق بررسی و مقایسه تطبیقی سطح اهمیت هر درس در کارشناسی شهرسازی در ایران با سایر کشورهای جهان (با تاکید بر کشورهای توسعه یافته) است. برای این امر از دو ابزار استفاده گردیده است. برای تعیین اهمیت درس در ایران با استفاده از پرسشنامه از پرسش‌شوندگان (اساتید، دانشجویان و دانش‌آموختگان کارشناسی شهرسازی) خواسته شده که سطح اهمیت هر درس را امتیاز دهی کنند (از ۱ تا ۹). به منظور شناسایی اهمیت هر درس در سطح جهانی سیلابس درسی کارشناسی شهرسازی در ۱۰ دانشگاه برتر بررسی گردیده و مشخص شده که هر درس در چند دانشگاه تدریس می‌گردد. نتایج این موضوع نشانگر آن است که از مجموع ۲۳ درس اصلی برای کارشناسی شهرسازی ۲ درس جهانی شدن و پایداری در سیلابس درسی کارشناسی شهرسازی در ایران وجود ندارد. در مورد ۳ درس تئوری برنامه‌ریزی، مورفولوژی شهری و کاربری زمین اگر چه دروسی دقیقاً با این نام ارائه نمی‌شود ولی محتوای آموزشی در بعضی دروس دیگر مانند برنامه‌ریزی شهری و شناخت فضاهای شهری ارائه می‌گردد.

در درس‌های تاریخ، فرایند شهرنشینی (معادل درس شهرشناسی)، طراحی شهری، حمل‌ونقل، مسکن، مدیریت شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، GIS، فرایند برنامه‌ریزی و آمار و ریاضیات اهمیت دروس در ایران و سطح جهانی تقریباً در یک حدود بوده است. درس جغرافیا نیز تنها در یک دانشگاه تدریس می‌شود و در ایران نیز جزء دروس با اهمیت کم محسوب می‌شود. بعضی دروس مانند قوانین شهری، حفاظت تاریخی، روش‌های برنامه‌ریزی و روش تحقیق در ایران اهمیت نسبتاً بالایی دارند در حالیکه در کمتر از ۶۰ درصد دانشگاه‌ها تدریس می‌شوند.

در مقابل دروس محیط زیست، اقتصاد، مباحث اجتماعی در سطح جهانی اهمیت بیشتری داشته و تقریباً در همه دانشگاه‌ها تدریس می‌شود در حالیکه این دروس در ایران دارای اهمیت بسیار کم‌رنگ بوده و حتی درسی مانند محیط زیست (بوم‌شناسی) جزء کم اهمیت‌ترین درس‌ها ارزیابی شده است.

در هر ۱۰ دانشگاه درس محیط زیست وجود دارد و در بعضی موارد چندین درس در این ارتباط تعریف شده است (مانند مبانی محیط زیست، روش‌های ارزیابی زیست محیطی و ...). در ایران تنها درس بوم‌شناسی تا حدی به مباحث محیط زیستی می‌پردازد و جالب آنکه این درس از نظر پرسش‌شوندگان دارای اهمیت کمی (۵.۶۹ از ۹) بوده است و حتی از دیدگاه دانشجویان این درس در بین ۵ درس کم اهمیت قرار دارد. تعداد کم دروسی که به مباحث زیست محیطی می‌پردازند و سطح کم اهمیت این دانش از دیدگاه پرسش‌شوندگان تفاوت جدی در نگاه به موضوع محیط زیست و پایداری در کشورهای پیشرفته در مقایسه با ایران را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد برنامه‌ریزی در تطابق با محیط زیست موضوعی است که در سطح جهانی به صورت بسیار جدی دنبال می‌شود، در حالیکه در کشور ما حتی در محیط‌های آکادمیک کمتر به آن پرداخته می‌شود.

این موضوع در ارتباط با موضوعات اجتماعی هم قابل بررسی است. همه دانشگاه‌های بررسی شده دروس مرتبط با مباحث اجتماعی و به خصوص مباحث مرتبط با مشارکت مردمی را ارائه می‌دهند. در ایران درس جامعه‌شناسی شهری به موضوعات اجتماعی می‌پردازد. هر چند این درس از دیدگاه پرسش‌شوندگان دارای اهمیت نسبتاً پایین است. (۶.۰۳) پایین بودن اهمیت مباحث اجتماعی از دیدگاه پرسش‌شوندگان در حالیکه همه دانشگاه‌ها چنین درسی

را ارائه داده و بعضاً در چندین درس به مباحث اجتماعی می‌پردازند نشان‌دهنده تفاوت جدی در دیدگاه‌ها و روند برنامه‌ریزی در ایران با روند غالب در سطح کشورهای پیشرفته را نشان می‌دهد که در حالیکه در کشورهای پیشرفته بیشتر بر ابعاد اجتماعی و مشارکت تاکید است در ایران بر دیدگاه تکنیکی و تحلیلی تمرکز وجود دارد.

نگاه کلی به این جدول نشان می‌دهد که تعداد دانشگاه‌های ارائه دهنده یک درس می‌تواند معیاری برای اهمیت یک درس در سطح جهانی باشد. مقایسه این تعداد با نمره اهمیت هر درس که از نظرات دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید کارشناسی شهرسازی استخراج شده می‌تواند نمادی از تفاوت دیدگاه در ایران با سطح جهانی باشد. به نظر می‌رسد این تفاوت دیدگاه در دو درس محیط زیست و مباحث اجتماعی بسیار قابل توجه است که می‌تواند ناشی از نگاه تکنیکی در ایران در مقابل نگاه اجتماعی و زیست محیطی در سطح جهانی باشد.

۶. منابع و مراجع

1. Alexander, E. R. (2007). What Do Planners Need To Know? *Journal of Planning Education and Research* , 376-379.
2. Auffrey, C., & Romanos, M. (2001). Educating the Educators: Global Dimensions of Collaborative Fieldwork in an Urban Region of Southeast Asia. *Journal of Planning Education and Research* , 353-364.
3. Banerjee, T. (1990). Third World City Design: Values, Models and Education. In T. Banerjee, *Breaking The Boundries* (pp. 173-189). 1990: Springer.
4. Bayer, M., Frank, N., & Valerius, J. (2010). *Becoming an Urban Planner: A Guid to Careers in Planning and Urban Design*. U.S.A.: Wiley.
5. Budge, T. (2009). Educating Planners, Educating for Planning or Planning Education: The neve ENding Story. *Australian Planner* , 8-13.
6. Dalton, L. C. (2001). Weaving The Fabric of Planning As Education. *Journal of Planning and Research* , 423-436.
7. Edwards, M. M., & Bates, L. K. (2011). Planning's Core Curriculum: Knowledge, Practice, and Implementation. *Journal of Planning Education and Research* , 172-183.
8. Faludi, A. (2002). Carry on Professor! *AESOP News, Presentation made at the Technical University of Warsaw* , 10-12.
9. Frank, N. (2002). Rethinking Planning Theory for a Master's-Level Curriculum. *Journal of Planning Education and Research* , 320-330.
10. Friedmann, j. (1995). Teaching Planning Theory. *Journal of Planning Education and Research* , 155-156.
11. Gospodini, A., & Skayannis, P. (2005). Toward an Integration Model of Planning Education Programmes in a European and Iternational Context: The Contribution of Recent Greek Experience. *Planning Theory & Practice* , 355-382.
12. Hambleton, R. (2006). Purpose and Collegiality in Planning Education : An Introduction Perspective. *Journal of Planning Education and Research* , 107-117.
13. Kaufman, S., & Simons, R. (1995). Quantitative and Research Methods in Planning: Are Schools Teaching What Practitioners Practice? *Journal of Planning Education and Research* , 17-33.
14. Klosterman, R. E. (1992). Planning Theory Education in 1980s: Results of a Second Course Survey. *Journal of Planning Education and Research, Vol 11* , 130-140.

15. LeGates, R. T. (2009). Competency-based UK Urban Spatial Planning Education. *Journal for Education in the Built Environment* , 55-73.
16. Myers, D., & Banerjee, T. (2007). Toward Greater Hights for Planning: Reconciling the Differences Between Profession, and Academic Field. *Journal of the American Planning Association* , 121-129.
17. McIntyre, S., McNancy, K., Morgan, K., Rucci, C., & Sexsmith, L. (1997). *Planning Curriculums for 21st Century: What do Canadian and American Schools Say They Do?* Available from <http://www.interchange.ubc.ca/dorcey/>: Master's Student Project, University of British Columbia.
18. Nutt, T. E., Susskind, L. E., & Retsinas, N. P. (1970). Prospects For Urban Planning Education. *Journal of American Institue of Planners* , 229-241.
19. Ozawa, P., & Seltez, E. (1999). Taking an Bearing: Mapping Among Planning Practice, Theory and Education. *Journal of Planning Education and Research* , 257-266.
20. Pezzoli, K., & Howe, D. (2001). Planning Pedagogy and Globalization, A Content Analysis of Syllabi. *Journal of Planning Education and Research* , vol 20 , 365-375.
21. Pivo, G. (1989). Spacializations, Faculty Interest, and Courses in Physical Planning Subjects at Graduate Planning Schools. *Journal of Planning Education and Research* , 19-27.
22. Poxon, J. (2001). Shaping the planning profession of the future: the role of planning education. *Environment and Planning B: Planning and Designe* , 563-579.
23. Sandercock, L. (1999). Expanding the Language of Planning: A Mediation on Planning Education for Twenty-First Century. *Europian Planning Studies* , 533-544.
24. Schuster, J. (1986). Quantitative Reasoning in Planning Curriculum. *Journal of Planning Education and Research* , 30-36.
25. Swearing white, s., & Mayo, J. M. (2005). Environmental Education in Graduate Professional Degrees: The Case of Urban Planning. *Report and Research* , 31-38.

۲۶. بحرینی, س & طبیبیان, م. (1386). ارزیابی دوره آموزشی دکترای شهرسازی دانشگاه تهران. هنرهای زیبا .